

Miklai Kamilla Rózsa

joghallgató (PTE ÁJK), az ÓNSZ Elméleti-történeti Tagozatának tagja

Kereszt és olajág: A Szentszék diplomáciája

A nemzetközi jogalanyiség pilléreitől a békemissziók nemzetközi szerepéig

I. Bevezetés

Az Apostoli Szentszék (latinul: *Sancta Sedes*) helyzete a nemzetközi szintén több szempontból is kivételes; az emberiség történetében nincs olyan intézmény, amellyel valóban összehasonlítható lenne. A pápa évszázadokon keresztül egyszerre volt világi uralkodó és a nyugati kereszténység legfőbb egyházi méltósága; e kettős szerep következtében gyakran kérdésessé vált, hogy épp milyen minőségben járt el. Noha a Pápai Állam megszűnésével világi szuverenitása formálisan véget ért, a római egyházfő nemzetközi jogi megítélését továbbra is jelentősen befolyásolja az a hagyomány, amely e történeti kettősséget mindmáig fenntartja. Ez a státusz magyarázza azt a rendhagyó, gyakran vitatott jogalanyiságot, amely a Szentszék ma is megilleti a nemzetközi jog térrénumában.¹ S hogy mit is takar pontosan a Szentszék, mint fogalom? A katolikus egyház szóhasználatában a pápa személyét és azokat a központi szerveket jelenti, amelyek segítik őt az egész világegyházra kiterjedő lelkipásztori feladatának ellátásában.² A „Szentszék” kifejezés a 4-5. században alakult ki, eredetileg „Apostoli Szék” (*Sedes Apostolica*) néven. A „szék” hagyományosan a hivatal jelképe; ebben az értelemben a pápa legfőbb pásztori hivatalát jelenti, amely magában foglalja mind a tanítói, mind az egyházkormányzati joghatóságot. A Szentszék tehát szűkebb értelemben a római pápa hivatalát, tágabb értelemben pedig a pápát és az őt segítő intézményrendszert, a Római Kúriát foglalja magában.³ Felmerül azonban a kérdés: milyen alapon nyugszik a Szentszék nemzetközi jogalanyiséga? Miként illeszkedik státusza a klasszikus államiság-fogalomhoz? Milyen eszközökkel és milyen keretek között folytat a Szentszék diplomáciai tevékenységet? Tanulmányomban a Szentszék nemzetközi jogi státuszát, jogalanyiságát, valamint diplomáciai szerepvállalását vizsgálom. Elemzem, miként érvényesül a Szentszék szuverén pozíciója a nemzetközi kapcsolatok rendszerében, különös tekintettel a békemissziós és közvetítői tevékenységére.

¹ Arthur Pearce Higgins: The Papacy and International Law. The Journal of the Society of Comparative Legislation 1908/2. sz. 252. o.

² Erdő Péter: A Szentszék és Magyarország. Katolikus Szemle 1991/3-4. sz. 140-148. o.

³ Érszegi Márk Aurél: Péter utódának szolgálatában. A Szentszék és intézményei. Vajdasági Keresztény Ifjúság, Szabadka 2008. 9-11. o.

II. A Szentszék nemzetközi jogalanyiséga

II.1. A Szentszék jogalanyiséga 1929 előtt

A Szentszék jogalanyiségének alapjai már jóval a 20. század előtt kialakultak. A római császári időkig visszatekintve, a Szentszék hatalmának területi dimenziója fokozatosan formálódott: I. Theodosius császár 395-ben ismerte el a katolikus egyházat jogi személyként, amit később földadományok és világi befolyás követett. A középkorban a Pápai Állam fokozatosan bővült, különösen a Karoling-korban, amikor Nagy Károly császárrá koronázása után a pápai területek védelmet élveztek. Bár a 10-11. században az Ottó-dinasztia gyakorlatilag irányította ezeket a területeket, a pápa formálisan továbbra is független uralkodónak számított. A 19. század elején I. Napóleon elfoglalta, majd annektálta a Pápai Államot, így csak 1850-ben térhetett vissza a pápa Rómába – ezúttal III. Napóleon francia csapatainak védelme alatt.⁴ 1870-ben az olasz egység megvalósulásával az olasz hadsereg megszállta Rómát, a pápai állam megszűnt, és ezzel együtt a pápa világi szuverenitása is elveszett. Az olasz állam 1871-ben elfogadta a Garanciális Törvényt, amely ugyan biztosította a pápa személyének sérthetetlenségét, valamint a Vatikán és a Lateráni paloták szabad használatát, a Szentszék mégsem fogadta el ezt az egyoldalú jogi aktust.⁵ A pápák a következő évtizedekben visszavonultak a Vatikán területére, és látványosan elhatárolódtak az olasz államtól – ez volt a „vatikáni fogság” időszaka.⁶

Annak ellenére, hogy a Szentszék 1870-ben elveszítette területi szuverenitását, nem szűnt meg nemzetközi jogi személyiségként létezni.⁷ A diplomáciai kapcsolatok fenntartásával, nemzetközi egyezmények – köztük konkordátumok – megkötésével és követek küldésével a Szentszék a gyakorlatban folyamatosan érvényesítette jogalanyiségét. Az 1815. március 19-én elfogadott bécsi jegyzőkönyv a pápai nunciusokat a nagykövetek rangjával ruházta fel, és rögzíti, hogy a szabályozás „nem eredményez újítást a pápa képviselőinek tekintetében”, akik a katolikus országokban a diplomáciai testület dékánjaként élveznek elsőbbséget. Ezek a rendelkezések – bár katolikus államokból erednek – általános érvénnyel bírnak, és nem kizárólag keresztény államokra vonatkoznak. A bíborosok ezzel szemben nem tekinthetők a Szentszék diplomáciai képviselőinek. 1870 előtt a nemzetközi jog két különálló alanyként ismerte el a Pápai Államot és a Szentszékét. A pápa személyében e két entitás legfőbb szervei egyesültek – ezáltal sajátos, kettős jogi minőség jött létre. Már ebben az időszakban is a Szentszék volt a meghatározóbb nemzetközi szereplő, amit jól mutat az is, hogy a katolikus államok nem a Pápai Állam politikai súlya, hanem a Szentszék

⁴ Matthew N. *Bathon*: The Atypical International Status of the Holy See. *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 2001/3 sz. 600-602. o.

⁵ *Higgins*: i. m. 257-258. o.

⁶ *Kiss Amarilla*: A nemzetközi jog különleges alanyai. In: *Internetes Jogtudományi Enciklopédia. Nemzetközi jog* (szerk. Jakab András – Könczöl Miklós – Menyhárd Attila – Sulyok Gábor). 2019.

⁷ Horace F. *Cumbo*: The Holy See and International Law. *The International Law Quarterly*, Winter 1948-1949/4 sz. 612. o.

spirituális felsőbbbsége miatt biztosították a nunciusok számára a diplomáciai testületen belüli elsőbbségi (dékáni) rangot.⁸

II.2. A Szentszék jogalanyisága 1929 után

Az 1929. február 11-én aláírt lateráni egyezmény – amelyet az olasz állam részéről Benito Mussolini, a Szentszék nevében pedig Gasparri bíboros látott el kézjeggyével⁹ – rögzíti a Szentszék mai jogi helyzetének alapjait. Az egyezmény értelmében Olaszország egy jól körülhatárolt területet engedett át a pápának, amely által a Szentszék újra időbeli szuverenitást nyert.¹⁰ A megállapodás keretében létrejött Vatikánváros Állam – mintegy 44 hektáros területen – teljes és kizárólagos joghatóságot biztosít a Szentszék számára, az olasz állam pedig vállalta, hogy nem avatkozik be belső ügyeibe.¹¹ Fontos különbséget tenni a két entitás között: míg Vatikánváros klasszikus értelemben vett, területhez kötött állami struktúraként működik, addig az Apostoli Szentszék a római pápa és a Római Kúria szellemi és közjogi egységeként lép fel a nemzetközi térben. A Szentszék befolyása nem állandó lakosságon, gazdasági teljesítményen vagy katonai erőn alapul, hanem erkölcsi, történeti és univerzális szellemi szerepéből fakad.¹²

A lateráni egyezmény megkötése önmagában is igazolja a Szentszék nemzetközi jogalanyiságát, hiszen egy önálló nemzetközi szerződés alanyaként lépett fel, amelynek eredményeként létrejött egy új állam. Bár egyes vélemények szerint a megállapodás nem tekinthető klasszikus értelemben vett nemzetközi szerződésnek – tekintettel arra, hogy a Szentszék szuverenitása épp e szerződés alapján nyerte volna el jogalapját –, a történeti tények azt mutatják, hogy a Szentszék már a területi szuverenitás nélküli időszakában (1870–1929) is fenn tudta tartani nemzetközi jogi személyiségét. Mindezt megerősítik a lateráni egyezmény egyes rendelkezései is, amelyek kifejezetten hangsúlyozzák a Szentszék szuverenitását, függetlenségét és nemzetközi jogalanyiságát, mint a megállapodás alapját és célját. Ezt olvashatjuk az egyezmény Preambulumában: „[...] annak érdekében, hogy a Szentszék számára biztosítva legyen az ő abszolút és látható függetlensége [...]”,¹³ 2. cikkében: „Olaszország elismeri a Szentszék szuverenitását a nemzetközi ügyekben, mint természetéből fakadó sajátosságot, amely összhangban áll történeti hagyományaival és egyetemes küldetésének követelményeivel”,¹⁴ 24. cikkében: „a Szentszék a nemzetközi téren őt megillető szuverenitásra tekintettel [...]”¹⁵,

⁸ Josef L. Kunz: The Status of the Holy See in International Law. American Journal of International Law 1952/2 sz. 310-311. o.

⁹ 1929. évi lateráni szerződés a Szentszék és az Olasz Királyság között (a továbbiakban: lateráni egyezmény).

¹⁰ Kunz: i. m. 313. o.

¹¹ Buzs László: A Szentszék nemzetközi jogi helyzete a lateráni egyezmény szerint. Magyar Jogászegyleti Értekezések, XX. köt. 103. füzet. Franklin-Társulat, Budapest 1929. 222. o.

¹² Cumbo: i. m. 610. o.

¹³ Lateráni egyezmény Preambuluma.

¹⁴ Lateráni egyezmény 2. cikk.

¹⁵ Lateráni egyezmény 24. cikk.

illetőleg a 26. cikkében: „a Szentszék úgy véli, hogy a ma aláírt megállapodások megfelelően garantálják mindazt, amire szüksége van ahhoz, hogy kellő szabadsággal és függetlenséggel biztosítsa a római egyházmegye és a katolikus egyház lelkipásztori kormányzását Olaszországban és az egész világon [...]”.¹⁶

II.3. Jogalanyiség a klasszikus kritériumok tükrében

A nemzetközi jog hagyományosan az államot tekinti elsődleges jogalanynak, noha a globalizációval párhuzamosan számos nem állami szereplő – például felszabadítási mozgalmak, nemzetközi civil szervezetek vagy multinacionális vállalatok – is megjelent a nemzetközi kapcsolatokban.¹⁷ Ennek ellenére a „mi minősül államnak” kérdés a mai napig nem bír egységes, teljes körű és általánosan elfogadott meghatározással. A legszélesebb körben idézett kritériumrendszer az 1933-as Montevideói Egyezmény, amely a deklaratív államelmélet alapján négy objektív feltételt rögzít: (1) állandó lakosság, (2) meghatározott terület, (3) hatékony kormányzat a terület felett, valamint (4) a nemzetközi kapcsolatok létesítésére való képesség, ideértve a szerződéses kötelezettségek teljesítését is.¹⁸ A Montevideo-szabályozást az Egyesült Államok külkapcsolati jogának *Restatement (Third)* című dokumentuma is megerősíti.¹⁹ A kritikus álláspontok szerint a Szentszék ezeknek a feltételeknek csak részben felel meg, így a klasszikus államdefiníció alapján nem tekinthető államnak – ezért is gyakran vitatott a nemzetközi jogi státusza. Vizsgáljuk meg tehát röviden, hogy a Szentszék hogyan s miképp tesz eleget a kritériumrendszer egyes elemeinek.

Az első feltétel, az állandó lakosság megléte, sajátos formában teljesül. A Vatikánvárosban mindössze néhány száz fő él, akik jellemzően a Szentszék szolgálatában állnak, például egyházi méltóságok, hivatalnokok és alkalmazottak. A vatikáni állampolgárság nem születési jogon alapul, hanem az ellátott tisztséghez kapcsolódik (*jus officii*), és általában a szolgálat megszűnésével automatikusan megszűnik. A lakosság nem képes önmagát biológiai értelemben fenntartani vagy reprodukálni, mivel a többség cölibátusban élő pap, szerzetes vagy hivatalnok, s emiatt hagyományos értelemben vett társadalmi utánpótlásról nem beszélhetünk. Mindez kétségtelenül eltér más államok lakossági szerkezetétől, mégis egy funkcionális, meghatározható közösség alkotja.²⁰ A második kritérium, a jól körülhatárolt terület, a lateráni egyezményhez kapcsolódik. A Vatikánváros ugyan csupán valamivel több mint 40 hektár területű, mégis világosan kijelölt határokkal rendelkezik, és jogilag teljes mértékben a Szentszék kizárólagos fennhatósága alá tartozik. Olaszország az egyezmény révén nemcsak a területet adta át, hanem elismerte annak

¹⁶ Lateráni egyezmény 26. cikk.

¹⁷ Bruhács János – Kis Kelemen Bence – Mohay Ágoston: Nemzetközi jog I. Ludovika Egyetemi Kiadó, Budapest 2023. 17-18. o.

¹⁸ 1933 évi montevideói egyezmény az államok jogairól és kötelezettségeiről 1. cikk 19. o.

¹⁹ Louis Henkin: *Restatement of the Foreign Relations Law of the United States (Revised): Tentative Draft No. 2*. The American Journal of International Law 1981/4 sz. 988-989. o.

²⁰ Bathor: i. m. 609-611. o.

szuverén természetét is. Bár a terület mérete rendkívül kicsi, a nemzetközi jogban nincs előírás arról, hogy egy államnak minimális területi nagyságot kellene elérnie, így a kritérium formálisan teljesül.²¹ A harmadik követelmény az effektív és független kormányzat megléte. A Szentszék kormányzati struktúrája egyedülálló: a pápai monarchia, valamint a Római Kúria intézményrendszere egyszerre lát el vallási, politikai és diplomáciai feladatokat. A világi igazgatást a Pápai Kormányzó és a Pápai Bizottság irányítja, a külkapcsolatokat azonban nem ezek, hanem a Szentszék Külügyi Titkársága – a Római Kúria részeként – bonyolítja. Ez a funkcionális kettősség nem csökkenti a Szentszék függetlenségét, sőt, éppen annak egyedi természetét erősíti meg.²² Végül, a negyedik kritérium – a nemzetközi kapcsolatok létesítésének képessége – kétségtelenül teljesül. A Szentszék jelenleg több mint 150 állammal tart fenn hivatalos diplomáciai kapcsolatot, aktívan részt vesz multilaterális fórumokon, és számos nemzetközi szerződés részese.²³

Mindazonáltal a Montevideo-féle kritériumrendszer alkalmazása önmagában nem mentes a problémáktól, mivel a nemzetközi közösség az új államok elismerését a gyakorlatban gyakran nem csupán objektív feltételekhez, hanem politikai és értékalapú szempontokhoz is köti.²⁴ E tendenciák alapján például egy, a lateráni mintát követő új „állam-vallás” konstrukció – amely nem demokratikus módon jönne létre, és nem rendelkezne megfelelő társadalmi legitimitással – várhatóan nem nyerne széles körű elismerést. A Szentszék különleges helyzetét éppen az adja, hogy a történeti folytonosság és a hosszú időn át fennálló nemzetközi elismerés révén kivételes jogállásra tett szert. Ugyanezt a státuszt egy új vallási entitás aligha tudná megszerezni, még akkor sem, ha formálisan teljesítené a Montevideo-féle követelményeket. Így a Szentszék *sui generis* jogalanyiséga nem pusztán a Montevideóban lefektetett kritériumok teljesüléséből fakad, hanem azok történeti meghaladásaként, a nemzetközi közösség gyakorlati elismerésén és a moralitáshoz kötött szerepén keresztül nyer igazolást.²⁵

Az elméleti viták ellenére a Szentszék jelenlegi megítélése a nemzetközi jogban viszonylag egységes képet mutat. Jogállását tekintve a nemzetközi jog *sui generis* alanya: olyan különleges jogalanyiséggal rendelkezik, amely nem illeszthető be maradéktalanul sem az államok, sem a nemzetközi szervezetek hagyományos kategóriáiba. A Szentszék ezen belül egyszerre testesíti meg Vatikánvárosi Állam kormányzati szerveit és a katolikus egyház egyetemes, szupranacionális központját.²⁶ A Vatikán számos nemzetközi szerződésben fél – a diplomáciai kapcsolatok jogáról

²¹ Bathor: i. m. 611-612. o.

²² Bathor: i. m. 612-614. o.

²³ Bathor: i. m. 614- 617. o.

²⁴ Thomas D. Grant: Defining Statehood: The Montevideo Convention and its Discontents, Columbia Journal of Transnational Law 1999/37. sz. 421-422. o.

²⁵ Bathor: i. m. 624-626. o.

²⁶ James Crawford: The Creation of States in International Law, 2. kiadás. Oxford University Press, Oxford 2006. 227-228. o.

szóló 1961. évi bécsi szerződés, illetve több humanitárius jogi egyezmény is ide sorolható. Emellett tagként szerepel különböző nemzetközi szervezetekben, többek között az Egyetemes Postaegyesületben, a Nemzetközi Távközlési Szervezetben vagy a Nemzetközi Atomenergia-ügynökségben.²⁷

II.4. ENSZ tagság – állami vagy egyházi szerep?

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (továbbiakban: ENSZ) a két világháborút követően jött létre azzal a céllal, hogy elősegítse a béke és biztonság megőrzését, előmozdítsa az emberi jogok elismerését, valamint hozzájáruljon a társadalmi fejlődéshez és az életszínvonal emeléséhez világszerte. A Szentszék az ENSZ-ben az emberiség egységének és szolidaritásának megnyilvánulását látja, különösen annak fényében, hogy a szervezet tagságát az idők során a világállamok döntő többsége elnyerte. E szemlélet tükrében a Szentszék és az ENSZ között szoros és rendszeres kapcsolattartás alakult ki, amelynek keretében a Szentszék képviselőket delegál az ENSZ New York-i központjába, valamint különböző szakosított ügynökségeihez, például Genfbe, Rómába, Párizsba és Bécsbe is.²⁸ Jelentős mozzanat volt a Szentszék meghívása az 1949-es genfi diplomáciai konferenciára, ahol teljes értékű résztvevőként volt jelen; aláírta és ratifikálta a négy genfi egyezményt, ezzel szerződő félle vált. E konferencián gyakorlatilag a világ összes állama – beleértve a szovjet blokk országait is – képviseltette magát, azonban egyik fél sem kifogásolta a Szentszék jelenlétét, ezzel *de facto* megerősítve nemzetközi jogi státuszát.²⁹ Azonban a Szentszék nem teljes jogú tagja az ENSZ-nek, melyet az Alapokmány 4. cikke is alátámaszt, ugyanis ennek értelmében a tagság kizárólag olyan „államok” számára lehetséges, amelyek békeszeretőek, elfogadják az Alapokmányban foglalt kötelezettségeket, és azok teljesítésére képesek és hajlandók.³⁰ Mindazonáltal nem klasszikus államként vesz részt az ENSZ munkájában, hanem *sui generis* entitásként, így rendelkezik bizonyos állami attribútumokkal. 1964 óta pedig állandó megfigyelői státusszal rendelkezik, amely kiterjedt jogosítványokat biztosít számára: részt vehet a Közgyűlés ülésein, felszólalhat, javaslatokat tehet, és hozzáférhet a hivatalos dokumentumokhoz, bár szavazati joggal nem rendelkezik.³¹ Fontos megjegyezni, hogy ez a szerepvállalás nem csupán technikai vagy diplomáciai jellegű, hanem morális és erkölcsi súlyt is hordoz, mivel a Szentszék ilyen formában a katolikus egyház egyetemes tanításait és etikai álláspontját képviseli.³²

²⁷ Bruhács – Kis Kelemen – Mohay: i. m. 111-112. o.

²⁸ Bathor: i. m. 605-606. o.

²⁹ Kunz: i. m. 313-314. o.

³⁰ ENSZ Alapokmány II. fejezet, 4. cikk (1) bekezdés.

³¹ Kis: i. m.

³² Yasmin Abdullah: The Holy See at United Nations Conferences: State or Church? Columbia Journal of Transnational Law 1996/34. sz. 529-579. o.

E kivételes szerepet az is tükrözi, hogy a Szentszék a multilaterális diplomácia színterén aktívan fellép olyan ügyekben, amelyek erkölcsi, szociális vagy humanitárius természetűek. Különösen az ENSZ által szervezett világkonferenciákon tud érdemi hatást gyakorolni a tárgyalások menetére és azok eredményére, ahogy azt az 1994-es kairói és az 1995-ös pekingi konferenciák is jól példázzák. Az 1994-es kairói népesedési konferencián a Szentszék aktívan fellépett a fogamzásgátlás és az abortusz legalizálása ellen. A tárgyalásokat megelőzően államfőket próbált meggyőzni álláspontjáról, és nyomására a dokumentum tíz százaléka – főként a reprodukív egészséggel és abortusszal kapcsolatos részek – zárójelben maradtak. A konferencia alatt is következetesen tiltakozott minden olyan nyelvezet ellen, amely az abortuszhoz való jog elismerését sugalmazta, és több pontban módosította a végső szöveget. Az 1995-ös pekingi nőjogi világkonferencián a Szentszék visszafogottabb kommunikáció mellett, de hasonlóan aktív volt: részt vett az előkészületekben, nemzetközi szinten lobbizott, és a konferencia során is tiltakozott az abortuszra, fogamzásgátlásra, valamint a reprodukív egészséghez fűződő jogokra utaló kifejezések ellen.³³

Bár a Szentszék nemzetközi jogalanyiséga, illetve szerepe a konfliktuskezelésben eltérő elméleti és gyakorlati keretek között értelmezendő — előbbi elsősorban a nemzetközi jogi státusz és elismerés kérdésköréhez tartozik, míg utóbbi a nemzetközi kapcsolatok terrénumában érvényesül—, mégis szorosan összefüggnek egymással. Fontos hangsúlyozni, hogy a Szentszék béketeremtő és külpolitikai aktivitása nem értelmezhető nemzetközi jogalanyiságától függetlenül, amely egyrészt legitimálja jelenlétét a diplomáciai térben, másrészt intézményesíti azon képességét, hogy formális közvetítőként léphessen fel konfliktushelyzetekben. Így a szerző célja nem pusztán a két jelenség önálló bemutatása, hanem azok kapcsolatának feltárása egyaránt. A két terület együttes vizsgálata szükséges ahhoz, hogy árnyaltabb képet kapjunk arról, milyen sajátos módon kapcsolódik össze a Szentszék jogi különállása és erkölcsi-politikai szerepvállalása nemzetközi viszonylatban. A továbbiakban vizsgáljuk meg tehát a Szentszék diplomáciájának működését, közvetítői szerepét, valamint a pápai békemisszió teológiai és jogi forrásait.

III. A Szentszék szerepe a konfliktuskezelésben

III.1. „A pápa kinyújtott keze”: a Szentszék diplomáciája

Noha a nemzetközi politika világa alapvetően szekuláris tér, a Szentszék folyamatos jelenléte és diplomáciai törekvései nagyban befolyásolják azt. Egy amerikai diplomáciai jelentés például úgy fogalmaz, hogy a Szentszék a kortárs nemzetközi viszonyok között – mérete, berendezkedése és történelmi háttere ellenére – a világ egyik globális hatalma, amely képes saját érdekeit és értékrendjét

³³ *Bathor*: i. m. 607-608. o.

hatékonyan képviselni.³⁴ Külkapcsolatai négy alapvető dimenzióban mozognak: a politikai és vallási szerepfelfogás, valamint az érdemi (szubsztancialista) és viszonyrendszeri (relációs) nemzetközi értelmezések mentén, így diplomáciája egyszerre vallási és politikai természetű: képviselői hivatalos állami elismeréssel bíró nagykövetségként működnek, miközben egyházi személyek is, így a vallási és világi hatáskörök különös kettősségének letéteményesei.³⁵ XIII. János pápa egy alkalommal úgy jellemezte a nunciusi szerepkört, mint „*a pápa saját, világ felé kinyújtott kezé*”,³⁶ mely jól érzékelteti, hogy a pápa küldöttei nem pusztán egy állam földrajzi érdekeit képviselik, hanem szélesebb, univerzális célokat szolgálnak. Ez a hibrid szerep jól tükröződik abban is, ahogyan a Szentszék a hit alapú diplomácia eszközeit alkalmazza: a vallási hitre épülő alapelvek mentén kitűzött céljai nem csupán az igazságosságon és méltányosságon alapuló rendezést mozdítják elő, hanem a mélyebb, erkölcsi és spirituális megbékélést egyaránt.³⁷ A megoldási folyamatokban törekszik a kulturális, etnikai és vallási sokféleség aktív elfogadtatására, emellett fontos cél a megbocsátás elősegítése mint a kapcsolatok helyreállításának feltétele, valamint az áldozatokkal való szolidaritás kifejezése, különösen olyan helyzetekben, ahol a vallás identitásformáló és konfliktusgeneráló tényező is lehet.³⁸ A Szentszék diplomatai tehát nem csupán tárgyalópartnerek, hanem olyan morális közvetítők, akik a vallási hagyomány eszközeivel kívánják előmozdítani a közösségek gyógyulását és a békés együttélés feltételeit.³⁹

III.2. Közvetítői szerep

A közvetítés – mint a békés vitarendezés egyik klasszikus eszköze – a nemzetközi jog keretein belül sajátos funkciót tölt be: célja nem csupán a fegyveres, illetőleg politikai konfliktusok megelőzése vagy lezárása – például szuverenitási viták, ideológiai ellentétek, határkérdések vagy önrendelkezési törekvések –, hanem az államközi feszültségek deeszkalációja és a tartós diplomáciai egyensúly előmozdítása is. A hágai egyezmény meghatározása szerint a közvetítés lényege abban áll, hogy a harmadik fél igyekszik „kiegyenlíteni azokat az ellentétes követeléseket, és elenyészteni azokat a nehezteléseket”, amelyek a viszálykodó felek között fennállnak. E tevékenység során a közvetítő nem csupán megfigyelőként vesz részt, hanem aktív szereplőként érdemi javaslatokat tesz, és segíti

³⁴ Paolo Mastrolilli: The Vatican is like us Americans, a global power able to influence the world. La Stampa – Vatican Insider. <https://www.lastampa.it/vatican-insider/en/2017/06/27/news/the-vatican-is-like-us-americans-a-global-power-able-to-influence-the-world-1.34590235/> (2025. 04. 30.).

³⁵ Jodok Troy: The Pope's own hand outstretched: Holy See Diplomacy as a Hybrid Mode of Diplomatic Agency. The British Journal of Politics and International Relations 2018/20. sz. 120. o.

³⁶ XIII. János pápa: Mission to France: Memoirs of a Nuncio 1944–1953, McGraw-Hill Book Company, New York 1966. 106. o. Idézi: Jodok Troy: The Pope's own hand...

³⁷ Christian E. Rieck – Dorothee Niebuhr: Microstate and Superpower. The Vatican in International Politics. In: "Small" States in International Politics (szerk. Gerhard Wahlers). Konrad Adenauer Stiftung, Berlin 2015. 40-42. o.

³⁸ D. A. Binchy: The Vatican and International Diplomacy. International Affairs (The Royal Institute of International Affairs 1944-) 1946/1 sz. 55-56. o.

³⁹ Jodok Troy: Faith-Based Diplomacy under Examination. The Hague Journal of Diplomacy 2008/3. sz.

a tárgyalási folyamat előmozdítását. Fontos azonban, hogy a közvetítő nemcsak ösztönözhet, hanem el is határolhat bizonyos álláspontokat, vagy forrásokat vonhat meg, így irányítva a folyamatot a megállapodás felé.⁴⁰ Hangsúlyozandó, hogy a közvetítő elfogadottságát döntően befolyásolja annak megítélt motivációja, a rendelkezésére álló befolyás (ún. „leverage”) és az, hogy mennyire tud hatni mindkét félre. Így a sikeresség jelentős mértékben függ a közvetítő fél diplomáciai kompetenciájától, tárgyalástechnikai felkészültségétől, valamint a mögötte álló állam vagy intézmény nemzetközi hitelétől és politikai súlyától.⁴¹ A vallási közösségek rendszerint a béke előmozdítását tekintik küldetésüknek, még ha ezt különböző eszközökkel és eltérő súllyal is teszik. A római katolikus egyház azonban a Szentszék nemzetközi jogi státusza révén olyan külpolitikai mozgástérrel rendelkezik, amely messze túlmutat a szimbolikus jelenlétén.⁴² A Szentszék sajátos, egyedülálló diplomáciai hálózatot működtet, amely nemcsak formális keretek között, hanem informális csatornákon keresztül is aktív. A pápai üzenetek, nemzetközi látogatások, humanitárius gesztusok és vallásközi találkozók mind részei annak a diplomáciai gyakorlatnak, amely az egyház erkölcsi tekintélyét és globális kapcsolatrendszerét mozgósítja a béke és biztonság szolgálatában.⁴³ Legitimitása nem kizárólag vallási tekintélyéből fakad, hanem abból is, hogy a humanitárius értékekre, az emberi méltóságra és a társadalmi igazságosságra épülő üzenetei univerzális nyelvet képviselnek, amely a nem katolikus államokat is megszólítja. Tudatosan törekszik arra, hogy közvetítőként független maradjon, illetve régióként eltérő társadalmi és történeti sajátosságokra tekintettel járjon el.⁴⁴ Casaroli bíboros szerint a Szentszék épp abban különbözik a világi államoktól, hogy nincsenek politikai-területi érdekei, így képes nagyobb objektivitással és függetlenséggel fellépni. A pápai mediáció tehát nem pusztán egyházdiplomáciai hagyomány, hanem a Szentszék nemzetközi jelenlétének egyik legjelentősebb megnyilvánulása – különösen olyan helyzetekben, ahol a hagyományos államközi diplomácia kudarcot vall.⁴⁵

III.3. A pápai békemisszió teológiai és jogi forrásai

Noha alapítója világosan kijelentette, hogy „az én országom nem e világból való”,⁴⁶ a katolikus egyház a történelem során mégis olyan formában szerveződött, amely tevékenységét evilági jogforrásokból származtatja, melyek egyaránt teológiai és jogi természetűek.⁴⁷ A Szentszék diplomáciai tevékenysége leginkább a pápai követeken keresztül válik intézményesen

⁴⁰ *McFarlane*: The Holy See's Diplomacy: An Analysis of Papal Mediation in the Middle East." Florida Journal of International Law 2021/2. sz. 171. o.

⁴¹ *Brubács – Kis Kelemen – Mohay*: i. m. 269. o.

⁴² *Binchy*: i. m. 48. o.

⁴³ *Ujházi Lóránd*: Pápai követek helye és szerepe az egyház békemissziójában az új típusú biztonsági kihívások fényében. *Belügyi Szemle* 2021/2. különszám 139-140. o.

⁴⁴ *McFarlane*: i. m. 192-193. o.

⁴⁵ *McFarlane*: i. m. 177. o.

⁴⁶ Biblia: János evangéliuma 18,36.

⁴⁷ Francis X. *Murphy*: Vatican Politics: Structure and Function. *World Politics* 1974/4 sz. 543. o.

megragadhatóvá, ezért a békemissziós szerep jogi kereteit elsősorban e képviseletre vonatkozó szabályozás alapján érdemes áttekinteni. Bár a hatályos Egyházi Törvénykönyv (*Codex Iuris Canonici* - CIC) nem emeli ki külön a pápai követek békemissziós feladatának jelentőségét, mégis sokoldalú listáját adja a pápai követek feladatainak.⁴⁸ A 364. kánon 5. pontja például előírja, hogy a követ „mozdítsa elő a békét, a fejlődést és a népek együttműködését”,⁴⁹ ugyanazon kánon 6. pontja a vallásközi párbeszéd előmozdítását nevezi meg feladatként,⁵⁰ míg a 365. kánon 1. pontja az állami hatóságokkal való kapcsolattartást⁵¹ – mindezek a béketörekvések kulcsfontosságú területei. Ezek a megfogalmazások azonban szándékosan tömörek: a kódex műfaji sajátossága, hogy nem részletezi a konkrét működési kereteket, hanem a gyakorlatra, a hagyományra és a pápai tanításokra bízva azok értelmezését. A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai sem bocsátkoztak részletesen az egyházi diplomácia belső struktúrájába, inkább általános elveket fogalmaztak meg. Ugyanakkor világosan jelezték, hogy a nemzetközi kapcsolatokban való részvétel az egyház missziós küldetésének szerves része.⁵² A pápai követek tevékenységét a zsinat után⁵³ VI. Pál pápa *Sollicitudo omnium ecclesiarum* kezdetű *motu proprio*-ja részletezte tovább, amely már nemcsak szervezeti irányelveket, hanem teológiai alapvetést is megfogalmazott. A dokumentum értelmezésében a követ nem csupán formális diplomáciai szereplő, hanem az egyház küldetésének meghosszabbított keze – aktív jelenlét a társadalmi, vallási és politikai térben.⁵⁴ E küldetés középpontjában a béke szolgálata áll, amelynek alapját maga Krisztus tanítása képezi: „Békességet hagyok rátok. Az én békémet adom nektek.” (Jn 14,27)⁵⁵, „Békesség nektek” (Jn 20,19) – köszöntötte tanítványait feltámadása után.⁵⁶ A nyolc boldogság egyikeként Jézus így tanít: „Boldogok a békességszerzők, mert ők Isten fiainak fognak neveztetni” (Mt 5,9)⁵⁷. Ez az evangéliumi felhívás alapozza meg az egyház békemissziós küldetését is, amelynek intézményes letéteményesei a pápai követek. Munkájuk így nem csupán diplomáciai szolgálat, hanem a béke evangéliumi értelmének gyakorlati megvalósítása, mely nem egy opcionális feladat, hanem az egyház identitásából fakadó kötelezettség.⁵⁸ Jelenlétük – különösen válságövezetekben és nemzetközi szervezeteknél – állandó, intézményesített formája annak, hogy

⁴⁸ Codex Iuris Canonici (CIC): A Katolikus Egyház Törvénykönyve, Szent István Társulat, Budapest 1987., V. fejezet (a továbbiakban: a Katolikus Egyház Törvénykönyve).

⁴⁹ Katolikus Egyház Törvénykönyve 364. kánon 5. pont.

⁵⁰ Katolikus Egyház Törvénykönyve 364. kánon 6. pont.

⁵¹ Katolikus Egyház Törvénykönyve 365. kánon 1. pont.

⁵² II. Vatikáni Zsinat: Christus Dominus, 1965. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=6#CD6> (2025. 04. 29.).

⁵³ *Ujház*: i. m. 140-145. o.

⁵⁴ VI. Pál pápa: *Sollicitudo omnium ecclesiarum*. https://www.vatican.va/content/paul-vi/la/motu_proprio/documents/hf_p-vi_motu-proprio_19690624_sollicitudo-omnium-ecclesiarum.html (2025. 04. 30.).

⁵⁵ Biblia, Újszövetség, János evangéliuma 14,27.

⁵⁶ Biblia, Újszövetség, János evangéliuma 20,19.

⁵⁷ Biblia, Újszövetség, Máté evangéliuma 5,9.

⁵⁸ Miloš Gajić: Pope Francis and the Challenges of Inter-Civilization Diplomacy. *Revista Brasileira de Política Internacional* 2015/2. sz.

a Szentszék a világ konkrét problémáira válaszoljon. E válaszképesség megerősítését szolgálta Ferenc pápa 2017-ben bevezetett reformja, amelynek részeként létrehozta a Vatikáni Államtitkárság harmadik szekcióját, külön az apostoli nunciaturák és a diplomáciai személyzet ügyeinek koordinálására.⁵⁹ A *Regolamento per le Rappresentanze Pontificie* című 2003-as szabályzat részletesen meghatározza a pápai képviselők működésének elveit, a nunciusok feladatköreit, megerősítve a Szentszék diplomáciájának egységes, normatív kereteit.⁶⁰

A kánonjog, mint a Katolikus Egyház saját jogrendje, nem a területi vagy gazdasági érdekek védelmére jött létre, hanem arra, hogy biztosítsa a kinyilatkoztatott hittartalom változatlan megőrzését és a megszentelő tevékenység egységes gyakorlását az egész emberiség számára. Ez a jogrend az Egyház szakrális természetéből fakad, és célja, hogy garantálja az Egyház működésének minden világi hatalomtól való függetlenségét. Erdő Péter megfogalmazásában „*Ha viszont a Katolikus Egyház magát sem tartja teljesen illetékesnek bizonyos szabályai alakítására (ti. azok a krisztusi alapítás okán vannak az egyházban), még kevésbé fogadhatja el, hogy ez az állam joga legyen.*”⁶¹ Ez azt jelenti, hogy a krisztusi alapítású szabályok világi befolyástól való függetlensége az Egyház működésének alapvető eleme, amelyből a külügyi tevékenység is származik. Rónay Miklós doktori értekezésében hangsúlyozza, hogy az Egyház külügyi tevékenysége nem csupán analóg az államok diplomáciájával, hanem sajátos, szakrális alapokon nyugvó rendszer, amely a nemzetközi kapcsolatokban való részvételének alapját képezi. Ez a megközelítés lehetővé teszi, hogy az Egyház önálló, szuverén szereplőként jelenjen meg a nemzetközi színtéren, miközben megőrzi sajátos identitását és küldetését.⁶²

IV. Összegzés

A katolikus tanítás szerint a béke nem statikus állapot, hanem olyan igazságos rend, amelyet folyamatosan építeni kell – e rend kialakításában pedig az egyház feladata, hogy értékalapú jelenlétével a politikai és társadalmi folyamatokban is irányt mutasson. Ezt a szemléletet fogalmazza meg a *Gaudium et Spes* zsinati konstitúció is, amely szerint: „*A béke nem pusztán a háború hiánya; nem is szorítható le csupán az ellenségek közötti erőegyensúly fenntartására; és nem is diktatúra által valósul meg; ehelyett*

⁵⁹ Ferenc pápa: „Karácsonyi beszéd a Római Kúria tagjaihoz.” https://www.vatican.va/content/francesco/it/speeches/2017/december/documents/papa-francesco_20171221_curia-romana.html (2025. 04. 30.).

⁶⁰ Regolamento per le Rappresentanze Pontificie. https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/documents/rc_seg-st_20030222_regolamento_it.html (2025. 04. 30.).

⁶¹ Erdő Péter: A magyarországi elválasztási modell alapelvei a katolikus egyház szemszögéből. In: Az állam és egyház elválasztása (szerk. Forrai Tamás). Faludi Ferenc Akadémia, Budapest 1995. 120. o. Idézi: Rónay Miklós: Az egységesség elve a katolikus egyház külügypolitikai tevékenységében. PhD értekezés, Budapest 2006. 221. o.

⁶² Uo.

joggal és helyesen az igazságosság művének kell nevezniünk.”⁶³ Ez az alapvetés kiválóan jellemzi a Szentszék dolgozatban bemutatott nemzetközi jelenlétének sajátosságát: olyan független és szuverén szereplőről van szó, amelynek diplomáciai tevékenysége nem hatalmi vagy pragmatikus érdekekből eredeztethető, hanem teológiai és erkölcsi alapokon nyugszik – ez pedig éppen azt a rendet szolgálja, amelyet a zsinati szöveg „az igazságosság műveként” nevez meg.

Dolgozatomban arra törekedtem, hogy a Szentszék külügyi tevékenységét ne csupán hagyományos keretek között vizsgáljam, hanem tágabb történeti és normatív összefüggéseiben is értelmezzem. Két, elsőre különállónak tűnő, mégis számos ponton összefüggő kérdéskört jártam körül: egyrészt a Szentszék nemzetközi jogi státuszát, másrészt a diplomáciában, illetve békés vitarendezésben betöltött szerepét. A Szentszék külügyi és nemzetközi tevékenységének vizsgálata rámutatott arra, hogy a katolikus egyház egyedülálló módon képes egyesíteni a vallási küldetést és a politikai jelenlétet – mégpedig nem úgy, hogy az egyház világi hatalmat igyekszik gyakorolni, hanem úgy, hogy erkölcsi és spirituális tekintélyével jelen van a nemzetközi közösség színterein. Ez az összetett szerep a történelem során többször átalakult, de soha nem szűnt meg: ma is élő hagyományként működik, új formákat öltve a kortárs kihívások között. A dolgozatban felvonultatott példák megerősítették: a Szentszék nem pusztán állami típusú szereplő, hanem *sui generis* jogalany, tevékenysége pedig egyszerre gyökerezik egy kétezres éves teológiai hagyományban, és reflektál a jelen globális válságokra. Ez a kettősség – történeti mélység és aktuális társadalmi érzékenység – biztosítja számára azt az egyedülálló legitimitást, amelyre külügyi fellépése épül. Ahogyan XII. Pius pápa is hangsúlyozta, az egyház nem egy ideológia nevében lép fel, hanem mint a *politeia tou theou*, vagyis az isteni rend előképe a világban – a béke, az igazságosság és az emberi méltóság hordozójaként.⁶⁴ Ez a transzcendens távlat az, ami különösen értékessé és ugyanakkor nehezen besorolhatóvá teszi a Szentszék jelenlétét a nemzetközi kapcsolatok rendszerében: nem egy hatalmi centrum, de nem is pusztán erkölcsi hang; nem csupán múltbéli maradvány, hanem jövőorientált, értékalapú szereplő. Ivan Vallier megfogalmazása szerint új korszak van születőben az egyház világpolitikai jelenlétében – egy olyan időszak, amely nem az ideológiai diadal, hanem az értékek és közösségi felelősség vállalása felé mutat. A Szentszék tevékenysége ebben az összefüggésben nem a hatalom gyakorlását, hanem a világi és vallási szférák közötti hidak építését jelenti. Ez pedig nemcsak a katolikus hívők, hanem a teljes nemzetközi közösség számára is fontos,

⁶³ *Gaudium et Spes*, 78. pont. https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_const_19651207_gaudium-et-spes_en.html (2025. 04. 30.).

⁶⁴ XII. Piusz pápa, *Vous avez voulu*, beszéd a francia történészekhez, 1944. június 2. A pápa szerint: „Bármi is legyen a történész végső ítélete... az Egyház elvárhatja tőle, hogy legalább az önértelmezésével tisztában legyen.” https://www.vatican.va/content/pius-xii/fr/speeches/1944/documents/hf_p-xii_spe_19440602_vous-avez-voulu.html (2025. 04. 28.).

hiszen globális szinten egyre nagyobb szükség mutatkozik olyan szereplőkre, akik képesek a politikai racionalitás és az erkölcsi mérce közötti egyensúlyt képviselni.⁶⁵

⁶⁵ Ivan *Vallier*: The Roman Catholic Church: A Transnational Actor, *International Organization* 1971/3 sz. 490-502. o.